

Actes commemoratius a la XL UCE (22 d'agost del 2008) 40 anys als Països Catalans: els principats d'Andorra i de Catalunya

El futur d'Andorra

Per Èric Jover i Comas, doctor en química i investigador

En la meva intervenció m'agradaria parlar del futur d'Andorra. El tema, com us podeu imaginar, és complex i divers. Evidentment, les meves paraules tan sols tindran el valor d'una opinió, però espero que us puguin servir com a mínim com a element de reflexió. M'agradaria dividir el futur d'Andorra en tres temàtiques diferents: el futur polític, el futur econòmic i, finalment i sobretot, el futur sociocultural. Evidentment, aquestes tres temàtiques estan, com anirem veient, íntimament interrelacionades.

Futur polític d'Andorra

La Constitució del 1993 és un element cabdal de la història recent d'Andorra, ja que ha fet possible que Andorra entrés com a membre de ple dret en el si de la comunitat internacional com a "Estat independent, de dret, democràtic i social", com es defineix ella mateixa en l'article primer. I no menys important, destaca ja en el preàmbul la sobirania del poble andorrà per oposició a la dels coprínceps. En aquest vessant internacional, Andorra té com a principal repte negociar tant de manera trilateral amb Espanya i França com directament amb la Unió Europea, entre d'altres, l'encaix d'aquesta modernitzada Andorra en l'Europa del segle XXI. Les conseqüències d'aquestes negociacions sobretot en l'àmbit de l'economia són esfereïdores.

També s'ha de valorar molt positivament la tasca legisladora que s'ha dut a terme a partir de la Constitució i que té com a conseqüència omplir nombrosos buits legals i fer tant la tasca del Govern com la de la justícia més transparent de cara als seus administrats.

Un vessant del futur polític d'Andorra en el qual cal reflexionar és la seva estructura territorial. L'organització tradicional en parròquies ha estat mantinguda per la Constitució (títol VI, *De l'estructura territorial*) i les seves competències han estat desenvolupades en la Llei qualificada de delimitació de competències dels comuns, aprovada pel Consell General el 4 de novembre de 1993. L'estructura tradicional d'Andorra ha estat la d'un estat federal de facto, amb una administració central feble tant pel que fa les seves competències com pels seus recursos econòmics. El creixement experimentat per Andorra durant el segle XX ha fet que aquesta administració central anés guanyant força. El que hem de decidir per al nostre futur és si mantenim l'actual força de les parròquies o si preferim un model més centralitzat. Com a benefici del model centralitzat tenim la gestió més eficient dels recursos econòmics, en evitar-se la superposició d'actuacions i de funcions i planificades aquestes escala estatal i no parroquial, que és del tot factible vistes les dimensions del estat. Amb aquest sistema més centralista també es posaria fi a algunes picabaralles comunals que han provocat una duplictat d'infraestructures, amb el dispendi de diner públic corresponent. No obstant això, mantenir unes parròquies fortes també té avantatges. A part de respectar la tradició, la parròquia com a administració més pròxima al ciutadà també pot copsar millor les seves necessitats i representa el lligam més proper a la democràcia directa en

el nostre Estat. D'altra banda, els comuns també poden actuar com a contrapoder real del Govern en el territori, ja que vist el bipartidisme de facto dels últims anys, el govern de les Valls recau sovint en un partit amb majoria al Consell General, per la qual cosa no està obligat a pactar per prendre decisions sovint importants. D'aquesta manera els comuns, elegits també democràticament i que tenen interessos diferents, poden ajudar a moderar l'actuació del Govern com a mínim pel que fa a les seves actuacions en el territori. Això no obstant, és completament necessari que l'actuació dels comuns sigui responsable, arribant, si s'escau, a acords amb les altres parròquies pel que fa la gestió mancomunada d'alguns serveis. Un bon exemple d'aquesta actitud és la que van protagonitzar recentment els cònsols majors d'Andorra la Vella i Escaldes-Engordany en la interconnexió de les xarxes d'aigua potable per a, en cas de incidència, poder-se socórrer mútuament. De la mateixa manera, tampoc no descarten que en un futur la gestió d'aquest recurs natural es faci de forma mancomunada.

Parlant de responsabilitats, els comuns tenen el deure, amb el suport del Govern, de protegir el patrimoni natural de les nostres parròquies, greument sinó irreversiblement malmès per un creixement immobiliari que podem com a mínim titllar de salvatge.

Futur econòmic d'Andorra

Com a mínim si ens referim a índexs econòmics, el creixement que hem conegut els darrers cinquanta anys ha estat sostingut i important. El motor econòmic del país ha estat basat aquests anys en el comerç lligat al turisme, el sector financer i la construcció. No obstant això, ja a la dècada dels 90 del segle xx hem patit un cert estancament del nostre model econòmic. En l'actualitat, Andorra també pateix de retruc les conseqüències de la crisi mundial. A més, cal afegir que altres fenòmens, com la inclusió en la llista de paradisos fiscals, la quasi desaparició del diferencial de preus amb els països veïns, l'augment de la pressió fiscal i la pèrdua relativa d'atractiu turístic comparat a d'altres destinacions no li han fet cap favor.

En l'apartat anterior ja hem comentat que les negociacions polítiques amb la Unió Europea són extremament importants ja que, si ens sortim amb la nostra, ens haurien de permetre: mantenir un cert estatus fiscal diferenciat per mantenir viu el sector del comerç; a través d'acords de doble imposició, permetre que professionals andorrans puguin desenvolupar la seva tasca a la UE; a través d'acords sobre el moviment de persones, permetre que andorrans resideixin i treballin arreu de la UE, i, finalment, mantenir en la mesura del possible el secret bancari, per continuar mantenint el dinamisme del nostre sector bancari, que, cal recordar-ho, el 2006 donava feina a 1.229 persones.

Però vista la complexitat de la situació econòmica del país, què s'està fent per millorar-ne el futur? Pel que fa l'oferta turística, s'està intentant de variar amb la implantació d'activitats que busquen tenir el mateix èxit que Caldea, que, per cert, està en fase d'ampliació. Un gran repte del turisme a Andorra és aconseguir desestacionalitzar la demanda. Amb aquest objectiu totes les activitats de neu, forçosament estacionals, es reforcen amb un programa d'estiu com el Bike Park a VallNord o el Tobotranc a Sant Julià. Andorra també intenta reforçar el seu turisme cultural amb, entre d'altres, un millor aprofitament del seu art romànic.

El Govern també ha emprès iniciatives en altres sectors, en intentar, per exemple, que s'implantïn a Andorra empreses estrangeres amb activitats amb un elevat valor afegit. En aquest sentit, s'ha modificat la Llei de societats, que permet ara en alguns sectors d'activitat la formació d'empreses amb la majoria de capital estranger.

Però com pot afrontar l'actual crisi mundial? Normalment, els altres països afronten aquestes situacions amb el que s'anomenen polítiques anticíclics. L'Estat augmenta la inversió durant

la crisi en sectors com ara l'obra pública, per mantenir un nivell d'ocupació al més elevat possible i així intentar reactivar l'economia. En el cas d'Andorra i deixant de banda apreciacions ètiques, la inexistència del subsidi d'atur fa que el mercat laboral s'autoreguli, de manera que en època de crisis el balanç migratori és negatiu. Per aquest motiu i amb el ben entès que amb els pressupostos andorrans poca cosa es pot fer per reactivar una situació econòmica amb un fort component internacional, jo recomanaria moderació pressupostària, sobretot si considerem que vistos els estris fiscals que posseeixen tant el Govern com els comuns la crisi tindrà com a efecte una forta reducció dels ingressos respectius.

Futur sociocultural d'Andorra

Andorra ha tingut durant els últims decennis i encara té en l'actualitat un problema demogràfic degut a la important immigració present al país. Aquesta immigració va ser necessària per a l'evolució econòmica d'Andorra però també és la causa d'un dels seus principals reptes socials. Aquesta problemàtica s'ha de dividir en dos vessants; d'una banda, la baixa qualitat democràtica que representa una societat en la qual solament una minoria de la població pot incidir en el seu govern, i d'altra banda tenim que socialment ens trobem amb una societat poc cohesionada, formada per grups de població amb llengües i costums diferents on l'andorranitat (entenen aquesta paraula com la suma dels paràmetres bàsics que defineixen un andorrà) no forçosament actua com a pal de paller integrador.

Però podem detallar més què és l'andorranitat? De fet, demà, en el context de la Diada d'Andorra a l'UCE, en un acte organitzat per la Societat Andorrana de Ciències, un conjunt de ponents intentaran definir amb més precisió aquesta paraula. No obstant això, sense voler exhaustius i sent això tan sols una opinió personal, segur que hi podríem incloure la llengua i tota una sèrie de costums i trets del caràcter. Des del seny, el saber-se fer l'andorrà, passant per un caràcter introvertit amb un punt de mala bava quan pertoca (tret que podria retrobar-se en nombroses zones pirinenques) i sobretot un intens amor per aquelles valls i tot el que hi fa referència. Evidentment, el català ha de ser un dels principals instruments d'integració. Malauradament, una breu estada al País dels Pirineus us farà veure que la situació de la llengua a les nostres Valls no és per llençar coets, sobretot si considerem que som l'únic Estat que té el català com a única llengua oficial. Però ja en parlarem més endavant...

Pel que fa la feblesa democràtica, cal considerar que fins al 2004 els grup de nacionals d'Espanya (37,37%) era superior al grup dels nacionals andorrans (35,73%), segons dades del Servei d'Estadística del ministeri de Finances. El 2007 Andorra hi ha el 36,62% d'andorrans, el 33,05% d'espanyols, el 16,26% de portuguesos, el 6,25% de francesos i el 7,82% d'altres nacionalitats. Aquests percentatges representen una clara millora, ja que encara el 1986 la població andorranera era inferior al 19%. Aquest augment del percentatge d'andorrans s'ha d'entendre com l'efecte d'una progressiva facilitació per a l'obtenció de la nacionalitat. Així doncs, encara que la situació no és l'ídònia sí que avança en el bon sentit i de ben segur que Andorra ja no podrà tractar-se de poc democràtica en aquest sentit.

Tanmateix, donar el passaport andorrà no garanteix que aquella persona es trobi integrada a Andorra, i això encara que la gent que es fa andorrana hagi de comprometre's a "respectar fidelment [...] els usos i costums del Principat d'Andorra" (article 29 de la Llei qualificada de la nacionalitat). En aquest sentit, em sembla increïble que sobre la temàtica de la Llei de la nacionalitat alguns partits polítics tinguin actituds demagògiques intolerables, amb càlculs partidistes a curt termini, sense veure que aquí ens hi juguem molt més que no pas guanyar unes eleccions. Fet aquest incís sobre un tema que em posa d'especial mal humor. Ara podríem tornar a parlar del

català com un dels signes identitaris més importants i comentar en particular l'estat de salut de la nostra llengua a Andorra. Basant-me en l'estudi sociolingüístic del 2004 realitzat pel Servei de Política Lingüística del Govern d'Andorra i comparant els resultats amb estudis realitzats seguint metodologies similars el 1995 i el 1999, així per exemple podem veure que tan sols el 49,4% dels andorrans tenen com a llengua materna el català, 12 punts menys que el 1999. Però potser el més preocupant no és aquesta dada, que tan sols ens indica la llengua d'origen de la població, sinó les dades d'utilització del català. Així, entre amics la llengua predominant és el castellà, del qual s'ha incrementat la utilització de 12,2 punts en cinc anys. La mateixa tendència s'observa en les relacions socials més àmplies, com ara relacions internes en una empresa (el castellà hi domina per un 5%), en bars, el transport públic, supermercats..., on el català és secundari, amb una davallada d'uns 7 punts percentuals en cinc anys. Evidentment, l'elevat turn-over de la mà d'obra en alguns sectors no ajuda a la integració d'aquestes persones ni a l'ús social del català. Un últim detall ens farà adonar-nos de la complexitat de la situació. El 2005 el Govern va haver de fer el Reglament d'ús de la llengua oficial en organismes públics. En l'article 5 (Usos orals a l'administració) trobem, en el punt 5:

“Les converses entre treballadors d'organismes públics, siguin del mateix organisme públic, siguin d'organismes públics diferents, s'han d'efectuar en català quan les converses tenen lloc en edificis o instal·lacions públiques.”

Un petit detall esperançador sent pragmàtic i sense entrar en valoracions ètiques. Ja hem comentat que la situació de crisi econòmica provocarà segurament un flux migratori negatiu durant els pròxims temps; cal esperar que la gent que marxi no sigui majoritàriament la que més ben integrada està al país, ja que això implicaria una petita recuperació del català. Malauradament, és probable que aquesta crisi afecti de manera particular la colònia portuguesa, molt vinculada al sector de la construcció i, cal remarcar-ho, no forçosament la més reticent a emprar la nostra llengua.

Les dades que he comentat són del 2004 i aquest reglament del 2005, però no tinc cap element que em faci pensar que la tendència a l'afebliment del català a Andorra hagi canviat. Com podem afrontar aquesta situació? No hi ha una resposta única i d'efectes garantits però sí que podem suggerir-ne alguns possibles estris. Principalment, m'agradaria destacar el rol que hi ha de jugar l'Escola andorrana. Efectivament no tan sols ha d'inculcar un currículum als alumnes i sinó que també els ha de transmetre una sèrie de valors que els permetin esdevenir, sigui quin sigui el seu origen, ciutadans andorrans amb tots els ets i uts socioculturals que això implica. Hem de fer que aquests alumnes coneguin Andorra, l'estimin i facin seva la nostra cultura. L'escola des de la més tendra edat ha d'inculcar el català com a llengua vehicular, però no tan sols entre professors i alumnes sinó també entre els mateixos infants a fi que en edats més avançades emprin entre ells naturalment el català. Quan jo senti en el pati d'una escola secundària que s'empra majoritàriament el català sabré que hem guanyat la primera batalla per a la reconstrucció sociocultural del nostre país.

Evidentment, a part de l'escola, existeixen altres mitjans d'actuació en aquest àmbit. S'han de fomentar les tradicions, fent més populars les festes tradicionals i impulsant-hi la participació ciutadana. Per què no intentem recuperar el pessebre vivent? S'han de fomentar els esbarts i altres agrupacions que fomenten la nostra cultura. Aquí m'agradaria matisar que també és important educar els caps de colla d'aquestes iniciatives. Per exemple, un esbart no és un grup de gent que practica la dansa. Això és minimitzar els seus actes però també els seus deures. Massa sovint he sentit participants d'aquestes iniciatives expressar-se tan sols en castellà amb els seus com-

panyes. És responsabilitat dels caps de colla de, predicant amb l'exemple, demostrar que la seva activitat és molt més important que no pas encadenar rítmicament uns quants moviments. Evidentment els poders públics també han de ser conscients d'aquest valor afegit d'aquestes agrupacions, amb subvencions d'acord amb les responsabilitats culturals que se'ls exigeixen. Però difícilment Andorra en l'àmbit de la globalització i de la depredació lingüística que implica podrà lluitar tota sola pel manteniment de la nostra cultura i de la nostra identitat. En aquest sentit, i en l'àmbit dels Països Catalans hem de crear complicitats perquè tots junts aconseguim la massa crítica suficient per fer la cultura catalana viable. Aquestes complicitats no s'han d'esgotar en l'àmbit de l'Institut Ramon Llull, sinó que s'han de generalitzar tant entre actors privats com públics. Coproduccions literàries, cinematogràfiques, musicals. Creació d'una cadena de distribució eficient que faci que els productes culturals arribin arreu dels Països Catalans amb l'augment de la competitivitat que això representa. En l'àmbit institucional, i si pot ser en el marc de la tan desitjada Europa de les regions o encara millor dels pobles, hem de fer pinya per exigir la protecció i el suport que la cultura catalana per la seva riquesa i tradició es mereix.

Conclusions

De fet, potser la pregunta més important és quin model d'Andorra volem per a nosaltres i per a les generacions futures. Segons quin model vulguem estarem, de fet, agafant decisions que tindran conseqüències tant en el futur polític, el futur econòmic i el futur sociocultural d'Andorra. Així, m'agradaria destacar com a especialment rellevants alguns aspectes. Crec, doncs, que el futur d'Andorra o com a mínim el futur que a mi m'agradaria pel meu país passa per:

- Millorar la gestió territorial, buscant mantenir-ne el patrimoni natural al més intacte possible. Aquesta actitud hauria de permetre millorar la imatge internacional del país, cosa que n'augmentaria el valor turístic i garantiria un elevat nivell de qualitat de vida tant per a nosaltres com per als nostres fills.
- Millorar la col·laboració entre parròquies i també amb el Govern a fi de fer més eficient la gestió dels pressupostos i tenir una millor planificació de les infraestructures necessàries per al país i de la seva correcta distribució en el territori.
- Afrontar l'actual crisi econòmica amb una moderació pressupostària tant pel que fa al Govern com als comuns.
- Continuar amb la política de captació d'empreses estrangeres amb activitats amb un elevat valor afegit, cosa que impulsa l'aprofitament dels recursos humans andorrans propis i la immigració de cervells.
- Considero que els estrangers culturals, tinguin o no el passaport andorrà, d'edat adulta estan majoritàriament perduts. Però l'escola ens ha de permetre integrar els infants i fer així renéixer les esperances d'un futur on Andorra estigui cohesionada culturalment i la nostra llengua ja no hi estigui en perill. Per aquest motiu l'Escola Andorrana ha de ser prioritària pel nostre Govern, que hi ha d'abocar els recursos econòmics i humans necessaris, siguin quins siguin, per garantir-ne l'eficiència com a peça clau en la construcció del futur d'Andorra.
- El 1991 i en aquest mateix marc, la Societat Andorrana de Ciències va organitzar una diada per a parlar del futur d'Andorra. Algunes de les preocupacions que us he expressat ja es van parlar en aquell moment, però malauradament en alguns camins s'ha avançat ben poc. Per salvar la nostra cultura i la nostra identitat cal que els nostres polítics, defugint demagògies i buscant un consens molt més enllà dels límits partidistes, posin aquesta temàtica a l'ordre del dia. Sense aquesta voluntat d'actuar Andorra desapareixerà; potser no l'Estat, segurament no la bandera ni

la toponímia, però si tots aquells valors humans i culturals que jo entenc indivisibles de la paraula Andorra i que han arribat a nosaltres evolucionats però mai negats després de set segles d'història.

Èric Jover i Comas,
doctor en química i investigador